

מאמר זה נכתב בעקבות הזמנה לכתיבה בינואר 2009 על ידי עורך הד החינוך: יורם הרפז
אך לא התקבל לפרסום על ידי המערכת.

נוסח סופי – מרץ 2009

עידית לבבי גבאי – 'שתיקת הילדים' או – דיוקן האמנית בגטקס

* * *

חלק א – ביוגרפיה וזהות

ב- 1953 נולדתי בקיבוץ מרחביה. דור שלישי למייסדים. הסבים שלי (מצד אבי) מאיר וסוניה לבבי היו מקבוצת החלוצים מיסדי הקיבוץ שעלו לקרקע בעמק יזרעאל ב-1929. אבי, אמניהו לבבי ז"ל היה הבן הראשון של הקיבוץ והתחנך מגיל חמש במוסד החינוכי בקיבוץ משמר העמק המשותף לילדי החלוצים. אמי, יהודית [פירסט] לבבי ז"ל הגיעה לקיבוץ ב 1944 בגיל 15, מיגוסלביה אחרי מסע בריחה מאירופה הנאצית. עד גיל 18 התחנכתי בחינוך המשותף על ברכי האתוס הציוני וגדלתי בלינה המשותפת. החתמות הילדות שלי היו ספוגות בביטול העבר היהודי/משפחתי, בלימודי תרבות כללית ובהתחנכות לקראת התגברות עצמית והתגייסות למען המדינה והמולדת. ניתן לחוש היטב ברוח הזאת בבית הפותח של שיר האינטרנציונל, בתרגומו של אברהם שלונסקי, אותו היינו נוהגים לשיר בפעולות של תנועת הנוער 'השומר הצעיר':

קום הַתְּנַעֲרָה עִם חֵלְכָה /
עִם עֲבָדִים וּמְזִי רָעֵב /
אֵשׁ הַנְּקָמוֹת הַלֵּב לְחִכָּה /
לְקִרְאֵת אוֹיֵב הַפּוֹן לְקָרֵב.

עוֹלָם יִשָּׁן עַדִּי הַיְסוּד נַחְרִיבָה /
מִגֵּב כְּפוֹף נִפְרוֹק הָעוֹל /
אֵת עוֹלָמְנוֹ אֵז נְקִימָה /
לֹא כְּלוֹם מִתְמוֹל,
מִחַר – הַכֹּל.

עולם ישן עד היסוד נחריבה' ו' לא כלום מתמול [אתמול] מחר – הכל'. מלים אלו נחקקו בליבנו ובנפשותינו הרכות במסדרי האש המרהיבים, בטקסי ההשבעה, בלילות ירח מלא. למצב תודעה של הנפש הקולקטיבית הזאת, המפנה את גבה לאתמול, ורואה את גאולתה באופן טוטאלי ב- מחר, קראתי מאוחר יותר 'תסמונת אשת לוט'. באופן מעניין הצטלבה בתודעתי מהות נפשית זו עם אידאולוגיות מודרניסטיות שבהן נפגשתי בסוף שנות השבעים של המאה העשרים בלימודי האמנות. השאיפה המודרניסטית לאוטונומיה של המדיום, לשחרור מכבלי העבר ולאמונה שניתן לברוא עולם חדש בכוח הפעולה, האינטואיציה

ומקוריותו של היחיד, יצרה אצלי, בתחילת דרכי האמנותית, תואם פנימי שהיווה אופציה רוחנית מהותית ומשמעותית.

כשתים עשרה שנה מאוחר יותר, בתחילת שנות התשעים, חל מפנה ביצירתי. למפנה זה היו גורמים רבים שסימנו הבשלה מתוך צומת של מחשבות, הבנות, ותגובה אישית לשיח האמנות והתרבות בישראל. היו אלה חיפושים מקבילים; הן בשפת הציור וערכיה והן בתשתיות הזהות והתוכן. המפנה התבטא בהחלטה ובהבנה שאני מוכרח להפנות את מבטי לאחור; אל עברי, אל גורל ושורשי משפחתי, אל המקום והחברה שבה גדלתי. יצאתי לחפש את ה'נראטיבי', את 'סיפור החיים' שלי ושל 'משפחתי' – הפרטית והקיבוצית.

בשנות התשעים בעוד אמנים ישראלים רבים מחפשים את 'האחר' בדמותו של 'הערבי' אני מצאתי את 'האחר' בתוכי כ-'אני מוכחש' המאין את עצמו וזקוק למבט מחודש ולשיקום ביקורתי. וכך כותב המשורר אהרון שבתאי ב-1995:

”הָאֲנִי לֹא יֵרָאֶה אֶת זֶהב הָעֵתִיד / אֶלָּא אִם יִחְזַר עַל עֲקֻבוֹתָיו לְעֵלְטָה /
יָגֵהר עַל פְּגָרוֹ הַמְּטָל בְּעֵבְרוֹ כְּבַעֲבָטִיט / וַיִּנְתַּק מֵעֲלֵיו אֶת עֲבוֹתוֹת הַחֶרֶטָה ..”
(מתוך: אהרון שבתאי, הלב, שלשים ושתים סונטות, הוצ' הקיבוץ המאוחד, 1995)

* * *

ניתן ללמוד משהו מאווירת המקום, הקיבוץ של הימים ההם בו גדלתי, מקריאה בטקסטים מתוך ספר שנקרא 'הקיבוץ' – שיצא לאור ב-1963 בהוצאת 'מסביב לעולם' הוצאה לאור בע"מ:
”מדינת ישראל זרועה בכל חלקיה ישובים שצורתם אינה צורת עיר, אינה צורת כפר ואף לא צורת אחוזה. בתי המגורים בישובים אלה שרויים בצוותא, ערוכים קשתות קשתות או שרשרות וביניהם מדשאות, ערוגות פרחים ושדרות עצים....
קיבוצים, כך קוראים להם.

אלה הם ישובים בהם הכל מקובץ, כל הרכוש שייך לכל אנשי המקום; - האדמה, הבתים, המכונות, בעלי החיים ... לאיש אין כלום ולכל אחד יש הכל! ...
מיוחד הוא הקיבוץ ושונה מכל צורת חיים אחרת, ואין להבינו מתוך דוגמאות הלקוחות ממצייאות אחרת...!!”

שאלו להבינו !!? ... אך בכל זאת איך להבינו?!

היום אני קוראת בטקסטים אלו בתחושה אמביוולנטית של פליאה וחשבון. ספר זה נראה לי כספר תדמית מצד אחד, וכספר אנתרופולוגי של נשיונאל גיאוגרפיק או מסע אחר מצד שני. ספר המספר על שבט או כת סגורה ומיוחדת המתפתחת באזורי נוף קסומים ורחוקים.

וכך כותבת חברת קיבוץ מרחביה, צביה צמרי, על החינוך המשותף בספר מרחביה ב-1961:
”החינוך בקיבוץ מרחביה הוא חוליה בשרשרת מפעלי התנועה, אשר שאפה לעצב דמותו של האדם הסינטיטי, מגשים הציונים החלוציים לעת תקופת תחייתנו הלאומית והסוציאלית. כאחד הקיבוצים 'המייסדים' הוותיקים, שימשה גם מרחביה מעבדה לניסיון חדש בחינוך, הוא החינוך המשותף, המבקש להגשים את מיטב השאיפות האנושיות מתוך אמונה באדם ובחברה הסוציאליסטית. חיינו הקולקטיביים היו קרקע פורה למשתלת החינוך החדש.
.. רק בהזדהות עם הקיבוץ יובטח לילדים השקט הנפשי והצמיחה הבריאה. התבונה החינוכית מחייבת לזכור כי נוכחות ילדים קטנים איננה ההזדמנות הנאותה להעלות ביקורת וטענות נגד הקיבוץ. הילדים הם פטריוטים גדולים של קיבוץ והם נפגעים עמוק בנפשם כשהורים מגלים כי הם בלתי מרוצים ונרגנים. שתיתקם של הילדים אינה מעידה כלל על הסכמה עם הוריהם. ....לא בהיסח הדעת הובטח לנו המשכם של דור הבנים, כי אם על ידי

מאמץ חינוכי המכוון למטרתינו החלוצית: חינוך לעבודה חקלאית, שמירה על עקרון 'העבודה העצמית' השכלה תיכונית וחי תנועת נוער בתוך החברה הקיבוצית. ... .."
מתוך: ספר מרחביה, דפוס השומר הצעיר, מרחביה, תשכ"א 1961

יוצא מכך שאני 'חוליה בשרשרת של מפעלי התנועה' וגדלתי 'במשטלת החינוך החדש'.
ועל 'שתיקת הילדים', ואיך שיש להבינה, אנסה לענות בהמשך הדברים.

עידית לבבי גבאי, עיניים של חלוצה, 1995, טכניקה מעורבת על בד, 60X50 ס"מ

בספרו 'על המקום' מתוך הפרק הראשון 'על המקום - אתרופולוגיה ישראלית'
כותב זלי גורביץ, כך:

"ההוויה הישראלית היא הווייה חדשה ונסיונית. הישראליות באה מן הצינונות שבתשתיתה מצוין רעיון שיבת העם היהודי למקומו. ישראל היא מקום יהודי. הביטוי 'יהודי' באפיון של המקום מעורר אי - נחת ומחריד מרבה את הישראליות, שאמורה היתה כבר לתפוס מקומה של היהדות אשר ממנה נבעה מלכתחילה הזיקה לארץ - ישראל. ישראליות מתפרשת לעיתים קרובות כמקומיות - בהצלחה ליצור מקום שיושביו הם ילידיו, להם זהות מקומית מלאה, משוחררת מהאלטרנטיבה הקולקטיבית של גלות. ואולם מקומיות היא יותר בבחינת מושא השאיפה ומוקד הפרובלמאטיות של הישראליות. בפועל, המקום עדיין אינו מקום. עדיין אנחנו עסוקים במציאת מקומינו. המילה 'עדיין' יכולה לרמוז שזה עניין של זמן. יתכן, עם זאת, שהעניין עמוק יותר וכי הטלטול ביננו לבין מקומינו לא בהכרח יחלוף לאחר כמה דורות בארץ"
[עמ' 22]

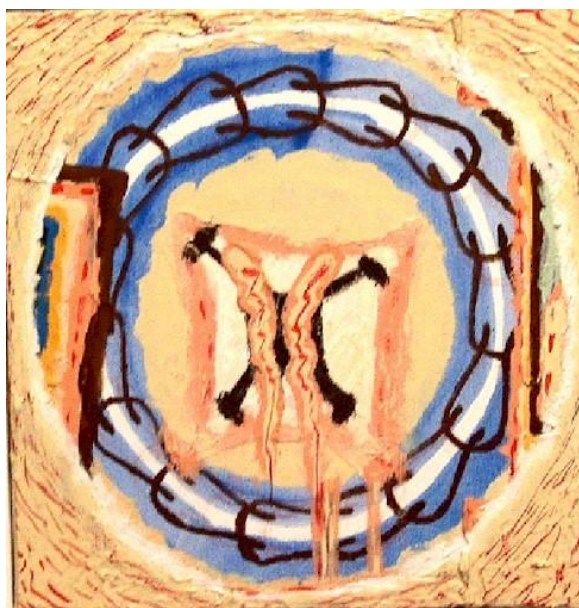
"במה שונה דילמת המקום הישראלית מזו המאפיינת כל מקום בכל תרבות? את שאלת המקום האוניברסאלית ניתן לנסח כך: מהו המקום שבו 'אנחנו בבית' בעולם? באנתרופולוגיה ניתנת לכך תשובה באמצעות המושג 'יליד'. 'היליד' הוא תמיד במקום. הוא נולד במקום ומתוכו, ומאז שהוא שוכן בו- בעריסה, בבית, בקבר. המקום הוא כהמשך גופו. היליד מקיים קשר טבעי, ממש

חפיפה בין המקום במובנו הפיזי לבין המקום כעולם של משמעויות, של שפה, זיכרון ואמונה.
בשבילו המקום הוא הקוסמוס. " [עמ' 23]

מתוך : זלי גורביץ, על המקום, הוצאת עם עובד בע"מ, תל אביב, 2007

אני גדלתי כמו כל ילדי מרחביה – בחצר הגדולה.
בגיאוגרפיה המיוחדת של ילדותינו, בעשור הראשון למדינה ; ישראל היא מרכז העולם, וקיבוץ
מרחביה בעמק יזרעאל הוא המרכז של ישראל, והחצר הגדולה היא המרכז של המרכז- כלומר –
טבורו של עולם.

בדרך כלל אומרים ; בית עם חצר. אך לנו הייתה בעיקר חצר , הרבה חצר, וקצת בית.
ואכן החצר היתה העולם. עולם ומרכז שוקק חיים ושטוף שמש : מאפיה, חייט, קומונה גדולה
וקומונה קטנה, חדר קריאה וספרייה, סנדלריה, אסם ומגדל תבואה, מזכירות, חדר נגינה, רופא
שיניים [רחמנא ליצלן], מגדל מים, מגרש ספורט , כיתה, בית ילדים ועוד בית ילדים ועוד בית
ילדים. כמו שעון שמש כל פעם שצמחתי בכמה סנטימטרים עברנו בית מסביב לחצר.

עידית לבבי גבאי, מעגל, 1999, שמן על בד, 40X40 ס"מ

חלק ב – אמנות

אך השאלה שלי היתה ועדיין קיימת איך להתחיל לדבר ולסמן מטען זה באמנות?
איך לגשת אל 'המשפחה' הזאת ממנה 'גליתי' בגופי בגיל 22 אך בנפשי אני סוחבת אותה איתי
לכל מקום. הקיבוץ הוא 'הגולה' שלי. אך הוא גם צורת הנפש שלי. וזאת במידה והילדות צורבת
בך את התבניות הראשונות, העמוקות. גם עכשיו למרות שהנראטיב הזה כבר נמצא ונפתח
ביצירותי עדיין המקום ומטעניו גדולים ועצומים ממני. כבת – קיבוץ, אני הולכת לחפש את
'ההורה שלי'. את המושג המופשט שנקרא 'קיבוץ'. אני מבקשת לתת לו גוף. לתת בו סימנים.

בשיח האמנות הישראלית הייתי בין האמניות הראשונות שבראשית שנות התשעים של המאה העשרים העלו בעבודותיהן את נושא ה'קיבוץ' מנקודת מבט נשית, ביוגרפית, וכפתיחה לדיון רחב. ביוני 2005 השתתפתי בתערוכה המשמעותית והחשובה - **לינה משותפת – קבוצה וקיבוץ בתודעה הישראלית** – באצירתה של **טלי תמיר**. התערוכה עוררה ויכוח בציבור אך גם זכתה למספר רב, ללא תקדים, של מבקרים [כ- 40,000]. התערוכה העלתה לתודעה ולשיח התרבות והאמנות בישראל את נושא הקיבוץ והקבוצה. בתערוכה זו הצגתי את עבודתי 'חדר הפוך'.

עידית לבבי גבאי, חדר הפוך, מיצב בתערוכה לינה משותפת, יתן הלנה רובינשטיין, מוזיאון תל אביב, 2005

וכך כותבת האוצרת על עבודתי בקטלוג התערוכה:

"המיצב 'חדר הפוך' של עידית לבבי גבאי הוא לפיכך, מטפורה נפשית שעל - פיה לא רק העולם מוצג ככיס שהתהפך, אלא המוקד הרגשי, האינטימי הקשור לחלל הבית, מתנייד באופן כרוני ממרחב אחד לאחר. לבבי- גבאי מגששת אחר המוקד הזה במרחב זיכרון הילדות שלה ומתקשה למקמו בנקודה ברורה: " אני מרגישה אותו בתנועה, אין לו מיקום ברור: במסדרון, בחצר, בשמיים, על המדרכה – בין המקומות כולם."

נדידת המוקד האינטימי "בין המקומות כולם" היא מוקד החוויה, אולי המוקד הפרובלמטי ביותר שלה. לבבי-גבאי משתמשת בשפה רזה ומוקפדת, רק למה שהכרחי לה לצורך סימון מרחב המחיה שבו גדלה: שורת מגבות, מדפי עץ, חבילות קש קטנות, סלילי צמר."

טלי תמיר, לינה משותפת קבוצה וקיבוץ בתודעה הישראלית, מוזיאון תל אביב לאמנות, 2005

בסרט הדקומנטרי 'בית הילדים', בבימויה של **תמי פיינגולד**, שיצא לאקרנים באוקטובר 2005 מספר חודשים לאחר התערוכה לינה משותפת ושהתבסס על הכנתה, השתתפתי יחד עם חמישה אמנים נוספים שהציגו בתערוכה. הסרט זכה לחשיפה רבה שהציפה תגובות במנעד רחב; החל מהתרגשות והזדהות רבה ועד לרוגז, התגוננות וכעס רב. למדתי רבות מהמפגשים עם הקהל במסגרות השונות ומבטי התרחב והעמיק.

חלק ג- קבוצת ערבה – קיבוץ מרחביה 5-1964

היום, שלוש שנים אחרי התערוכה והסרט בנסיבות הזמנה זו של יורם הרפז עורך העיתון הד החינוך החלטתי לחזור אל תמונה של הקבוצה איתה גדלתי בחינוך המשותף –

כיתה ו', 'קבוצת ערבה', קיבוץ מרחביה 5-1964.

פניתי אל כמה מחברי המופיעים בתמונה וביקשתי מהם להתבונן בה היטב ולהעלות על הכתב; זיכרון, מחשבה, הרהור, המתייחס ועולה ממנה. חשבתי שבמעשה זה אשמע ואתן קול לחברי מהכיתה. אבדוק ואחשוף במעט גם את נקודות מבטם. לא שיניתי ולא נגעתי בטקסטים שנשלחו אלי [למעט שינויי עריכה קלים]. שמרתי על השפה האותנטית והניסוחים של כל אחד.

קבוצת ערבה, קיבוץ מרחביה 5-1964

שורה ראשונה, עומדים, מימין לשמאל:

עידית לבבי גבאי (דיוקן האמנית בגטקס) / אורנה (יעקובסון) לריה / יוחאי מרחב / עליזה הוכמן /
עדנה שבתאי (המחנכת) / תמנה (אשל) יניב / ורדית גרול ז"ל / מרים רומנקביץ ז"ל / שושנה
שור ז"ל (המטפלת) / אירית (לרנר) סלע

שורה שניה, יושבים, מימין לשמאל:

רמי ניצן / רוני ריצקה ז"ל / אליהו קאופמן / יעקב ברק / יואב גרוסמן / ברוך גימשי / אילן
גולדנברג / צבי אלומה

.....

תמנה [אשל] יניב

הנקודה שבאמצע.
אני היית הילדה של אמצע הקרוסלה.
הכל סביבי נע, זע, זז, התהווה, כוחות חזקים וחלשים משכו לכל הכיוונים כגלגל ענק הסובב אותי ואני במרכזו.
הייתי ילדה של נקודת האמצע, הנקודה שאינה זזה.
משחק החיים במגרש המשחקים הקיבוצי נע סביבי ולא נגע בי.

לא הבנתי דבר. כעלה הצף על פני המים לקח אותי הזרם לאן שרצה.
הייתי כה קטנה, קטנה ונמוכה. בת חמש הייתי כשנכנסתי ללמוד בכיתה א'.
נגרתי אחרי החזקים, המחליטים, הקובעים, הבוחרים, הנבחרים, הבולטים והמסדרים הייתי תלויה בחסדיהם.
ידעתי ורציתי שיבחרו בי, אך במציאות חיי ילדוטי ובגרותי, מקומי היה כחייל העומד בסוף הרשימה להיבחר.

ליד ורדית הרגשתי בנוח, אהבתי אותה והערצתי אותה.
היא הייתה בגובה שלי והיתה שחומה כמוני, היתה ספורטאית מצויינת מה שהעלה אותה לדרגת על במגרש הקיבוצי. רציתי להדמות לה.

צבי אלומה [צביקי]

התמונה מכיתה ו' – אני זוכר אותה, זוכר את הרגע שנלקחה, במדוייק.
איך שיצאנו מהכיתה, כך סתם, בפשטות, עדנה סחבה אותנו לכיכר הדשא ב"עיגול הגדול", כך קראנו לדשא ליד מגדל המים, שם ליד התחנה המטאורולוגית של קובה, (שאת שם משפחתו שכחתי, אך הוא הלוא בעלה של לושקה המיתולוגית שהיתה "אם-כל-התינוקות- במרחביה-ללא-עוררין-ואין-לשום-אמא-ביולוגית-דריסת-רגל" (...), ואילן אפילו מחזיק ביד שמאל איזה ספר לימוד מהשיעור, והמדבקה הלבנה של ספרית הילדים מתנוססת בשליש התחתון של גב הספר.
יש לי עדיין אלבום שמכיל את כל הצילומים מאז, כולל התמונה הזו. אני לא זוכר מי צילם (והרי היו אז רק שני צלמים במרחביה – שיקו שיקלובסקי וטוביה ריבנר)

ומה אני רואה בתמונה הזו...הלא היא משקפת כל כך הרבה בפרספקטיבת הזמן!!

הדבר הראשון שאני רואה בה, וזה קופץ מול העיניים המתוחכמות של היום, הדוט-קומיות-עשירות-שבעות שלנו, זה הלבוש. הבגדים.
כולנו לבושים בחולצות ומכנסיים מהוהים ומרופטים. מין סמרטוטים בחולצות פלנל מפוספסות או בעלות פסים של אסירים. הפשטות של הביגוד. הצניעות של ההופעה. אין עגילים ואין שרשרות, ואין איפור ואין שום סממן חיצוני, כזה או אחר, של התהדרות והתקשטות.
כך הלא היינו. בני 11 או 12 וזה היה כל כך מובן אז, טבעי. וגם עדנה ושושנה, מורתנו ומטפלתנו, בהתאמה, נטולות שמץ של התייפפות. חפות מכל אשמת הידור וטיפוח (ורק רוני ריצ'קה, ילד חוץ, לבוש היטב בבגדים שהוריו סיפקו לו "מבחוף" והוא היחיד שנראה "נורמלי" במושגי עיני הזמן שלי היום – וכמה קינאנו בו על אופני המהלכים הנוצצות שלו כשאנחנו רק יכולנו לחלום על כאלו, ובינתיים להסתפק בעגלות 'הקוגלגרים' שהיינו בונים במו ידינו ומתגלגלים עליהן בירידה (מהחשמליה אל החדר-אוכל-הגדול...))

והדבר השני שמיד אני רואה בתמונה – הרצינות. ארשת הפנים של רובנו בה. אנחנו רציניים עד תהום!! של איזה עצבות כזאת, אפילו פנים עם מין ייאוש, השלמה עם מצב לא משמח. אנחנו לא נראים שמחים. לא נראים עליזים. כבויים כאלו!! נראים אנחנו כמו יתומים...במידה רבה של אמת... ומיד אני חושב שזה יותר מכל משקף את התמונה יותר מאלפי מילים!!!
כי איפוא היה לנו החום של הורינו?? איפוא?? הרי היינו "ילדים של הקיבוץ", של שושנה ועדנה. איפוא היתה לנו הדחיפה למצויינות, להישגיות? איפוא היה פירגון לגלות את הכישורים הפרטניים, את נטיות הלב והסקרנות??...פשוט לא היה!!
וכך גם פנינו – משלימים...זעופים...חשדניים במידת מה, נטולי רוח מעוררת, "רובוטיים" כאלו, ממושמים, סדורים אחד ליד השני.

ויחד עם כל הביקורת העצומה שיש לי על החמצה של החינוך המשותף – על קהות החושים של ההתייחסות לפרט, חוסר והיעדר היוזמה, קוצר הראיה של מחנכי הדור שלנו, חוסר הפרגון

ואינותה של ה"רוח הגבית" של דחיפה ופרגון – יחד עם כל זה (הרי אין רע בלי טוב, ובכל הנחת מודיעין קיימת הנחת האיפכא מסתברא הנגדית וההופכית) גם משהו טוב היה לנו אז. והמשהו הטוב הוא היכולת להסתפק במועט. לקבל את היש והמצוי – אין עינים גדולות, אין חמדנות ואין תאוות בצע. וכך גם קיבלנו אחד את השני ואחת את השניה, בישרות, ללא משוא פנים, בטבעיות, חפים מכל תחכום ערמומי, ממניירות של העמדת פנים ואחיות עיניים. לא מנסים להרשים. לא מזייפים. לא משקרים. יודעים לומר את האמת, ורק את האמת. מקבלים אחריות והדדיות אחד לשני. מפתחים תחושה של אחריות ומסירות. דבקות במטרה, במשימה, בעקשנות. גם התום והנאיביות היו מנת חלקנו ונצרבו בהויתנו. וזה הובן לנו רק כשבקענו את קליפת החממה הקיבוצית.

אירית [לרנר] סלע

תמיד, אבל תמיד, כאשר אני מתבוננת בתמונה מימי ילדותינו התמימה, מציפה אותי תחושה של נוסטלגיה מתוקה. ואז אני שואלת את עצמי, זו רק אני? או רוב האנשים חווים תחושה דומה?

אמנם, נקודת המוצא שלי בנושא החינוך המשותף מעט שונה בהיותי "ילדת חוץ", אך רוב הזמן היתה לי תחושה של שווה בין שווים, ובנסיבות האישיות שלי, אני יכולה ורוצה לומר, היה טוב.

הדבר שמחמם לי את הלב בתמונה, זו החולצה עם המשבצות הצהובות. זו החולצה שהכי אהבתי. היה מקובל באותם הימים ש"ילדי חוץ" מביאים את בגדיהם מבית הוריהם מכאן נבע אחד השינויים בין 'ילדי החוץ' לילדי הקיבוץ. במשך תקופה ארוכה חלמתי שיתפרו לי חולצה חדשה במתפרה יחד עם כולם, ואז זה קרה. שושנה המטפלת הודיעה לי, ביום חגיגי במיוחד עבורי, שאני הולכת עם כולם למתפרה למדוד את החולצות המשובצות החדשות. לא היתה שמחה וגאה ממני ללוש ביום שישי את החולצה החדשה – כמו כולם. זה היה האישור הרשמי שלי שאני אכן חלק בלתי נפרד מקבוצת "ערבה".

עידית לבבי גבאי, זמן בתנועה, 2008 שמן על בד 70X40 ס"מ

חלק ד - על 'שתיקת הילדים' ... על שתיקתנו שלנו ...

במסעי היוצר והחוקר הן בתהליכי הסטודיו האישי והן בשדות השיח ההיסטורי - סוציולוגי - חברתי אני חושבת שמיציתי וניסחתי שתי נקודות שברצוני להדגיש, ומנקודת מבטי הן מתבניות העומק המובנות בכל אחד ואחת מאיתנו שהתחנכו בחינוך המשותף:

א. **עקרון האיזולציה** – עובדת ההפרדה הפיזית מההורים החל מגיל שבוע הנה קריטית ברמה העמוקה ביותר ועל כך כבר נאמרו ונערכו מחקרים רבים. העובדה שהופרדתי מאמי ואבי בגיל כה רך ומגיל זה העברתי את רוב שעות היום והלילה ב-'בית ילדים', במתחם 'מוגן' ו'יסטריילי' המתוחזק על ידי מטפלות שזו היתה עבודתן, ובעיקר שהיה נבדל ונפרד מסביבת מבוגרים, יש לה השלכות מרחיקות לכת קודם כל על המרחב הלא מילולי - המרחב הגופני. על שפת הגוף, על זכרון הגוף. כפי שנאמר 'רק הגוף זוכר', זהו זכרון מסוג אחר. הגוף זוכר את הלילות וההתקרבלויות מתחת לשמיכה ללא ידה, נוכחותה, וקולה של אמא. הגוף זוכר את הלילות ואת הקול המקרטע הבוקע מהרמקול של 'השמר-טף' בקצה המסדרון. והגוף גם זוכר את הימים שטופי השמש שבו שעטנו כילדי טבע אל החצר הגדולה, אל המרחב החקלאי, בפעלתנות וברוח עליצות משוחררת וחופשית.

ב. **שפה וכישורי שפה** - מן הידועות שילד לומד להשתמש בשפה על כל רבדיה כאשר היא נמצאת באופן עשיר ומלא בסביבתו. כאשר מישוהו משוחח איתו ומלמד אותו מלאכת מחשבת זו. אנחנו גדלנו בין שני סוגים של שפה:

האחת – **שפת המטפלות** - שהיתה מצומצמת ותכליתית ונשענה על אוצר מלים קטן ותפקידה היה להניע ולהפעיל אותנו במסגרת סדר היום הקפדני.

השניה – **שפת המורה/ המחנך** – שהיתה שפת התרבות הכללית, חדורה בכוונות מעצבות ובמינון אידאולוגי רב. אותה למדנו ושיננו כראוי.

מה שחסר היה לנו באופן ברור זו היא השפה האמצעית – **השפה האינטימית**.

שפה הנוצרת במרחב הרגשי. בארבע עיניים. שפה ותקשורת שעשויה להתפתח, ורצוי שתתפתח, בין הורה לילדו. שפה שיש בה מקום גם לכעס ולחשיפת הקומפליקט המכיל את מאבקי הקיום והחיים על מורכבותם. שפת השולחן המשפחתי. שפת הברור, ההתלבטות האישית, השאלה. כל המרחב הזה לא נוצר. לא היה מנת חלקינו. וגם אם היה נסיון 'ממוסד' לתת לו מקום בשעות אחה"צ הלא בפועל היה קשה מאוד לשני הצדדים לברוא מרחב זה באופן מלאכותי ובזמן הקצר שנועד לכך בסדר היום של שני הצדדים (ההורים והילדים).

לסיום – לאמון, הילדות היא 'תיבת אוצר', 'תיבת משחקים', 'תיבת פנדורה' וקופסה שחורה גם יחד. הילדות היא ערש המראות, הקולות, הריחות, המלים והשתיקות. אנחנו הילדים – הילדים, שגדלנו בתוך הנסיון היחודי, היהודי / ישראלי הזה, החינוך והלינה המשותפת. כל אלה צרובים בגופינו וחתומים בלשונינו. אחרי שנים של שתיקה אנו מבקשים לעשות תיקון, לעשות חיבור במקום שלא היה בו דיבור. חשוב שיטו אלינו אוזן. שישמעו ללא פניות את פרפור דיבורינו המבקש לפלס לו מקום. חשוב שבהשמיענו קול ענות אל יבואו אלינו מיד 'שומרי היום' ו'שומרות הלילה' ו'שומרי הסף' למיניהם וינסו לעצב, למשטר ולתקן מחדש את דיבורנו.

זה חשוב בשבילנו אך גם בשביל החוסן וההתפתחות של חברתינו.
היום אנחנו בני 55. רבים מאיתנו אחוזים, מעורבים וקשורים בגורלה של הארץ הזאת.
יש לנו כבר שפה משלנו, נסיון ועצמאות רוחנית. ויש לנו קול ומבט.

עידית לבבי גבאי, ציור - מגבת מטבח ושתי צלקות, דיוקן - גלריית הקיבוץ 2008, תל אביב

.....